

تأملی بر کودک آزاری جنسی و مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و بین الملل

عارف حمداللهی^۱

فاطمه عارفی (نویسنده مسئول)^۲

چکیده

شکی نیست که کودکان فرشته‌های پاک و معصوم زمینی هستند که امید بخش زندگی والدین خود می‌باشند. آنان نیاز به محبت، ملایمت، مراقبت، عشق و عاطفه دارند تا رشد کنند و بالنده شوند. کودکان به دلایلی چون سن کم و نداشتن مهارت کافی جزو آسیب پذیرترین اقشار جامعه هستند به همین دلیل نیاز به حفاظت و حمایت کامل دارند و اذیت و آزار را برنمی‌تابند. بنابراین، پدیده کودک آزاری، پدیده‌ای شوم است که عواطف بشری را جریحه‌دار می‌کند. کودک آزاری در ایران مبحث جدیدی است، اما در کشورهای اروپایی و آمریکایی از سابقه بیشتری برخوردار است. کودک آزاری انواعی دارد که یکی از آنها، کودک آزاری جنسی است و از شایع‌ترین و پیچیده‌ترین نوع آزارهاست. پدیده بشری که در تمام جوامع وجود داشته و با تحولات اقتصادی، فرهنگی و اخلاقی جوامع دچار تغییراتی گردیده است و در بیشتر نظام‌های حقوقی جرم انگاری شده است و برای آن مجازاتی تعیین گردیده است. در حقوق ایران در قانون حمایت از کودکان و نوجوانان (مصوب ۱۳۹۹) به این موارد پرداخته شده است. در حقوق بین الملل هم کنوانسیون‌های مختلف به حمایت از کودکان همت گمارده است. پژوهش حاضر نگاهی دارد به پدیده کودک آزاری جنسی و مطالعه تطبیقی بین حقوق ایران و حقوق بین الملل نیز دارد.

کلید واژه‌ها: کودک، کودک آزاری، کودک آزاری جنسی، حقوق ایران، حقوق بین الملل.

۱. دبیر پژوهشی گروه حقوق و مدرس جامعه المصطفی علیه السلام العالمیه نمایندگی خراسان

۲. کارشناسی حقوق و معارف اسلامی جامعه المصطفی علیه السلام العالمیه نمایندگی خراسان

کودکان زیباترین شکوفه‌های هستی و فرشتگان پاک و معصومی هستند که خداوند آنها را به انسان‌ها مرحمت می‌کند تا شاهد زندگی را حلاوت بخشند اما متأسفانه شاهد هستیم که کودکانی از جانب والدین یا دیگر کسانی که به نوعی مسئولیت یا حضانت آنها را به عهده دارند مورد اذیت و آزار قرار می‌گیرند. در طول تاریخ، کودکان همواره در معرض خطرات بیشماری بوده‌اند، مانند: بیماری‌ها، حوادث، انواع بدرفتاری‌ها و برخوردهای غیراخلاقی و... که منجر به صدمات و یا مرگ آنها گردیده است. در این پژوهش ابتدا مفهوم کودک آزاری و انواع آن را به‌طور کلی و موجز بررسی می‌کنیم، سپس به‌طور خاص و مبسوط بر روی کودک آزاری جنسی تمرکز می‌کنیم و از منظر حقوق ایران و حقوق و مستندات بین‌المللی به آن می‌پردازیم.

امروزه با وجود پیشرفت‌های علمی و فرهنگی جوامع همچنان تعداد گزارشات مربوط به صدمات و آسیب‌های اجتماعی وارده بر کودکان رو به افزایش است. این مسئله باعث شده است تا کشورهای و سازمان‌های بین‌المللی بیش از پیش به کودکان و مشکلات آنان توجه و تا حد ممکن برای کاهش خطرات زندگی آنها تلاش و برنامه‌ریزی کنند. فقر، بی‌سوادی، سوء تغذیه، جنگ و خشونت، تبعیض نژادی و نبود امنیت نمونه‌هایی چند از خطراتی است که تهدید کننده جان و زندگی کودکان در سراسر جهان است. با این وجود، آزار کودکان به هرنحو آن که باشد ظلم به آنان است. کودک آزاری در ایران مبحثی نسبتاً جدید است. این معضل اجتماعی مورد توجه قانونگذاران، روانشناسان، جامعه‌شناسان و علمای تعلیم و تربیت بوده و هر کدام از آنها از زاویه دید خود آن را مورد توجه قرار داده‌اند. کودک آزاری جزو بزهکاری‌های سیا تلقی می‌شود، خصوصاً کودک آزاری جنسی، زیرا به دلایلی چون ترس کودکان از افشای آن، عدم اعتماد، ویژگی‌های جسمی و شخصیتی بزه دیده نسبت به تضییع حقوق و آزار دیدگی وی، نوعاً اعلام جرم نمی‌شود. متأسفانه این پدیده امروزه جهانی و گسترش یافته است. شواهد متعددی در سراسر جهان نشان دهنده آن است که کودک آزاری جنسی افزایش چشمگیری

یافته است و در حال حاضر به عنوان یک مشکل جدی و فراگیر تشخیص داده شده است. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ایی انجام شده است. سؤال اصلی ما در این پژوهش کودک آزاری جنسی و بررسی حقوق ایران و حقوق بین الملل در این رابطه است.

۱- مفاهیم

۱-۱- مفهوم کودک

اینکه کودک یا طفل یا نوجوان به چه کسی اطلاق می‌شود و تا چه سنی طفل محسوب می‌شود در نظام‌های حقوقی و قوانین داخلی هر کشوری متفاوت است. منتهی در فقه و قانون ایران یکی است.

۱-۱-۱- کودک در فقه

به فردی اطلاق می‌شود که به بلوغ شرعی نرسیده باشد. البته براساس نظریه اکثر فقها سن بلوغ شرعی برای دختران ۹ سالگی و برای پسران ۱۵ سالگی است (شمشیری، ۱۳۹۹: ۲۳).

۱-۱-۲- کودک در حقوق ایران

براساس قانون مدنی ایران، «کودک» مترادف با واژه صغیر و طفل است ولی تعریف جامع و کاملی از آن ارائه نشده است و تنها در ماده ۱۲۰۷ این قانون صغار را جزء محجورین دانسته و از تصرف در اموال خود ممنوع نموده است. قانونگذار از دیدگاه فقها پیروی کرده است و به شخصی که به حد بلوغ نرسیده باشد کودک یا صغیر گفته می‌گوید (زرگریان و شفیعی، ۱۳۹۸: ۳۴۸). و در اصطلاح حقوقی صغیر به کسی گفته می‌شود که از نظر سن به رشد جسمانی و روحی لازم برای زندگانی اجتماعی نرسیده است (امامی، ۱۳۴۳: ۲۴۳).

۱-۱-۳- کودک در حقوق بین الملل

در کنوانسیون حقوق، کودک به هر انسانی که زیر ۱۸ سال تمام باشد گفته می‌شود مگر اینکه مطابق قانون حاکم بر آن شخص سن کمتری برای رشد او مقرر شده باشد (ماده ۱ کنوانسیون ۱۹۸۹: حقوق کودک).

۱-۲- مفهوم کودک آزاری و انواع آن

کودک آزاری از دو واژه کودک و آزار به اضافه «ی» مصدرساز تشکیل شده است. در اصطلاح هر نوع فعل یا ترک فعل عمدی آسیب رسان به کودک، عنوان کودک آزاری به خود می‌گیرد. این واژه در معنای وسیع خود، تجاوز به حقوق قانونی کودک است. آزار نوعی آسیب است که ناشی از رفتار و برخورد ظالمانه است. از این رو کودک آزاری نوعی صدمه رساندن ظالمانه به کودک است (شمشیری، ۱۳۹۹: ۳۵۰).

۱-۲-۱- تعریف کودک آزاری

کودک آزاری رفتاری است که در آن کودک توسط اطرافیان مورد سوء استفاده جسمی، جنسی یا عاطفی قرار می‌گیرد یا نسبت به رفع نیازهای اولیه او غفلت می‌شود (خوشابی، ۱۳۸۷: ۱۱).

طبق تعریف سازمان بهداشت جهانی، کودک آزاری عبارت است از «آسیب یا تهدید سلامت جسم و روان و یا سعادت و رفاه و بهزیستی کودک، به دست والدین یا افرادی که نسبت به او مسئول هستند» (بیگلویی و همکاران، ۱۳۸۰: ۴۱).

کودک آزاری طیف وسیعی از رفتارهای آسیب‌رسان را شامل می‌شود مانند: برآورده نکردن نیازهای اولیه کودک، غفلت از مراقبت‌های بهداشتی، فقدان رشد کافی، تنبیه و بد رفتاری فیزیکی، سوء استفاده جنسی و سوء رفتار هیجانی و آزار روانی را در بر می‌گیرد (زرگریان و شفیع، ۱۳۹۸: ۳۵۰).

در یک تعریف کلی می‌توان گفت: کودک آزاری عبارت است از هر گونه رفتار یا کوتاهی در انجام عملی که سلامت جسمی، روانی و رشد کودک را به مخاطره اندازد. کودکان به علت ویژگی‌هایی که از نظر سنی دارند بسیار آسیب پذیر هستند و نیاز به حمایت و مراقبت دارند، اما گاهی بزرگسالان به دلایل مختلف به جای حمایت و مواظبت از کودکان آنان را مورد آزار قرار می‌دهند(همان: ۳۵۰).

۱-۲-۲- انواع کودک آزاری

برمبنای رویکرد ارائه شده از سوی سازمان جهانی بهداشت، کودک آزاری به چهار گروه اصلی تقسیم شده است که عبارت‌اند از:

۱. کودک آزاری جسمی.

۲. کودک آزاری جنسی.

۳. کودک آزاری هیجانی یا عاطفی.

۴. کودک آزاری مبتنی بر غفلت و بی‌مبالاتی.

الف: کودک آزاری جسمی

در تعریف این نوع از کودک آزاری همانند خود کودک آزاری نظر واحدی وجود ندارد. مسائلی نظیر قوانین و مقررات حقوقی مربوط به بزه‌دیدگی اطفال، ارزش‌های فرهنگی خصوصا در زمینه تربیت و تنبیه و معیارهای مقبول اجتماعی تأثیر گذاراند، اما در یک تعریف دیگر می‌توان گفت: به هرگونه آزار جسمی که به‌طور عمد یا حتی غیرعمد توسط والدین یا مراقبین و به‌طور کلی اطرافیان کودک اعمال شود، کودک آزاری جسمی گفته می‌شود (خوشابی، ۱۳۸۷: ۱۳).

در تعریف دیگر آمده است: کودک آزاری جسمی عبارت است از حمله فیزیکی به کودک به گونه‌ای که موجب درد، بریدگی، کبودی، شکستگی استخوان و سایر جراحات و حتی مرگ کودک می‌شود (مدنی، ۱۳۸۱: ۹۱).

برخی از مصادیق آزار جسمی عبارت‌اند از: شلاق زدن، ضربه زدن، لگد زدن، سوزاندن، پرت کردن، هل دادن، خفه کردن، گاز گرفتن و امثال آن، آزار جسمی ممکن است به سلب حیات کودک و یا معلولیت و نقص عضو دائم وی منجر گردد (زرگریان و شفیع، ۱۳۹۸: ۳۵۱).

ب: کودک آزاری جنسی

به بهره‌کشی جنسی کودک توسط یک فرد بالغ به منظور کسب رضایت جنسی یا روانی سوء استفاده جنسی گفته می‌شود (خوشابی، ۱۳۸۷: ۱۴). کودک آزاری جنسی به معنای درگیر شدن کودک در فعالیت‌های جنسی که از نظر سطح رشدی و تکاملی متناسب نبوده و برخلاف شرع، عرف و قوانین اجتماعی است. همانگونه که از این تعریف بر می‌آید سوء استفاده جنسی، فعالیت‌های جنسی متعددی را در برمی‌گیرد (محمودی قرائی، ۱۳۸۶: ۲۷). که در ادامه مقاله به‌طور کامل به این قضیه می‌پردازیم.

ج: کودک آزاری هیجانی یا عاطفی

کودک آزاری عاطفی عبارت است از هر نوع کوتاهی و سهل انگاری در رفتار اشخاصی که به نحوی با سلامت روانی و عاطفی و همچنین اجتماعی کردن کودک سروکار دارند. آزار و اذیت روانی می‌تواند واجد اثرات منفی روان‌پزشکی یا روان‌شناسی بیش از آزار و اذیت جسمی باشد (شامبیاتی، ۱۳۸۴: ۱۵).

سوء استفاده عاطفی یا روانی شامل هرگونه آزار شفاهی شامل توهین، انتقاد، تمسخر، تحقیر، تقاضای غیرمعمول از کودک و خارج از توان اوست (عباچی، ۱۳۸۵:

برخی از مصادیق کودک آزاری عاطفی عبارت‌اند از طرد کردن نادیده گرفتن، خرد کردن شخصیت کودک، منزوی کردن و وادار کردن او به انجام امور نامناسب و ... که به رغم آسیب‌های روانی زیادی که به کودک وارد می‌کنند قابل پیگیری و اثبات نیستند. (خوشابی، ۱۴: ۱۳۸۷).

د: کودک آزاری مبتنی بر غفلت و بی‌مبالاتی

بی‌توجهی و کوتاهی در فراهم نمودن لوازم رشد کودک در حوزه‌های سلامتی (بهداشت) آموزش، رشد عاطفی، تغذیه، مسکن و شرایط زندگی امن در حیطه منابعی که در اختیار والدین قرار دارد و منجر به بروز آسیب به سلامتی یا رشد جسمی، روحی، روانی، اخلاقی یا اجتماعی کودک می‌گردد و همچنین قصور در نگهداری و مواظبت کامل و حمایت از کودکان در برابر آسیب‌ها تا جایی که امکان پذیر است؛ کودک آزاری مبتنی بر غفلت و بی‌مبالاتی محسوب می‌شود (نجفی توانا، ۱۳۸۸: ۷۴).

به نظر می‌رسد تعریف یا شناسایی غفلت در مقایسه با دیگر اشکال سوء رفتار، مشکل‌تر و پیچیده‌تر است. متخصصین بهداشت روان غفلت را به انواع مختلفی تقسیم بندی می‌کنند که عبارت‌اند از:

۱- غفلت جسمانی: از شایع‌ترین انواع غفلت است مانند:رها کردن کودک، اخراج کردن، دست به دست کردن کودک، غفلت تغذیه‌ای، غفلت پوشاکی و غفلت‌های جسمانی متفرقه را شامل می‌شود (محمودی قرائی، ۲۱: ۱۳۸۸).

۲- غفلت پزشکی: مربوط به بهداشت و درمان کودک است که شامل سرباززدن یا تأخیر والدین یا سرپرست در انجام اقدامات درمانی و مراقبت‌های بهداشتی می‌شود مانند: عدم پذیرش درمان، تأخیر در درمان و امتناع از پذیرش مراقبت‌های بهداشتی نمود پیدا می‌کند (همان، ۲۳).

۳- عدم نظارت و سرپرستی کافی: نظارت ناکافی خود شامل موارد زیر است :

الف: فقدان نظارت مناسب؛ والدین نظارت کافی و مناسب را برای کودک ندارد.

ب: در معرض خطر بودن؛ کودک در محیط خانه یا خارج از آن با خطرات مختلفی مواجه است مثل خطرات ایمنی، سیگار، وضعیت غیر بهداشتی خانه.

ج: انواع دیگر نظارت نامناسب، سپردن کودک به فردی مناسب ولی بدون برنامه یا توافق مناسب یا سپردن به کسی که توجه کافی به کودک ندارد (همان، ۲۵).

۴- غفلت محیطی: غفلت از فراهم کردن منطقه‌ای امن و محله‌ای مناسب برای زندگی و ایجاد فرصت‌ها یا بهره‌گیری از منابع کافی برای تأمین رشد اجتماعی.

۵- غفلت عاطفی: ارزیابی و شناسایی موارد غفلت عاطفی دشوارتر از سایر غفلت‌ها است و پیامد آن طولانی‌تر و شدیدتر است. این غفلت با سایر اشکال غفلت هم زمان دیده می‌شود مانند: محبت یا مراقبت ناکافی، همسر آزاری حاد یا مزمن که موجب جریحه دار کردن احساسات کودک می‌شود، اجازه مصرف مواد مخدر و یا الکل، انزوا و... (همان، ۳۰).

۶- غفلت آموزشی: قوانین و خط مشی‌های آموزشی در کشورهای مختلف با هم تفاوت دارند ولی در هر حالت والدین و مدرسه هر دو مسئول نیازهای آموزشی کودکان هستند. انواع غفلت آموزشی مثل: غیبت از مدرسه با اجازه مراقب، ثبت‌نام نکردن کودک در مدرسه یا تأخیر در مدرسه فرستادن او، عدم توجه به نیازهای ویژه آموزشی کودک (همان، ۳۲). از دیگر انواع کودک آزاری می‌توان به کودک آزاری روانی؛ کودک آزاری ناشی از ترک فعل و کودک آزاری ناشی از بهره‌گیری خلاف اشاره کرد.

۲- مستندات کودک آزاری

۱-۲- آیات

مهم‌ترین و نخستین حقی که قرآن به آن توجه کرده حق حیات است که خود مبنای سایر حقوق قرار می‌گیرد. مخالفت شدید قرآن با کشتن فرزندان (انعام/۱۳۷)، به علت ترس از تندگستی و ناتوانی در رفع نیازهای مادی ایشان (همان) یا ننگ- داشتن از دختر بودنشان، یعنی دخالت دادن جنسیت نوزاد در رعایت حق حیات وی، بر همین موضوع دلالت دارد (نحل/۵۸ و ۵۹) قرآن کریم در این باره تا آنجا پیش می‌رود که محروم کردن کودکان را از حق حیات، چونان شرک به خدا، حرام می‌داند و آن را رفتاری نابخردانه، خطایی بزرگ و موجب خسران و گمراهی و خروج از مسیر دین و هدایت الهی می‌شمارد (انعام/۱۳۷، ۱۴۰، ۱۵۱) (پیمان‌پاک؛ پورعلمداری و پاکدامن، ۱۳۹۴: ۱۳۹).

در میان آیاتی که به مسئله پرهیز از کودک آزاری اشاره دارند می‌توان به این آیه استناد کرد: (لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَالِدِهِ) (بقره/۲۳۳). به این معنا که مادر، فرزند خود را - در اثر خشمی که نسبت به پدر دارد - از شیر دادن رها نکند. هم چنین پدر - برای ضرر رساندن به مادر - نوزاد را از مادر نگیرد؛ زیرا نتیجه این عمل ضرر به نوزاد است. از این آیه شریفه می‌توان دلالت روشنی را نسبت به حرمت کودک آزاری دریافت کرد؛ پس ضرر رساندن والدین به فرزندان حرام است (قرائی، ۱۳۸۸: ۱۶). همچنین آیات قرآن کریم از فرزندان با عناوینی همچون نور چشم (فرقان/۷۴) و زینت‌بخش زندگی (کهف/۴۶) یاد می‌کند.

۲-۲- روایات

در خصوص نهی و حرمت کودک آزاری و لزوم حفظ حرمت کودکان، روایات و احادیث متعددی وجود دارد که به چند نمونه از آنها اشاره می‌شود: پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «فرزندان خود را احترام کنید و با آنان مؤدب رفتار کنید» (نوری، ۱۴۰۸، ۶/۶۲۵). همچنین می‌فرمایند: «لعن الهی و دوری از فیض خداوند بر پدر و مادری باد

که فرزند خویش را به عصیان و آزار خودشان وادارند و باعث قطع رابطه محبت شوند» (حرعاملی، ۱۳۶۷: ۱۵۵/۵).

امیرمؤمنان علی علیه السلام نیز فرمودند: «خدای تعالی می‌فرماید: به عزت و جلالم سوگند، از ستم هیچ ستمگری نخواهم گذشت، گرچه به اندازه دست بر دست زدنی یا فشار دادن دستی از روی ستم باشد» (جوادی آملی، ۱۳۹۲: ۴۷۸). این روایت به عدم تنبیه بدنی اشاره دارد که خود نوعی کودک آزاری محسوب می‌شود.

امام صادق علیه السلام نیز در حدیثی فرمودند: «فرزندان خود را گرامی بدارید و خوب تربیتشان کنید تا گناهان شما آمرزیده شود» همچنین فرمودند: «بدترین مردم نزد خداوند کسی است که بی‌گناهی را مجازات کند» (حرعاملی، ۱۳۶۷: ۱۵/۲۰۲).

از روایات مذکور می‌توان دریافت، نه تنها کودک آزاری در فرهنگ معصومان وجود نداشته و تحقیقش محال و غیر ممکن بوده است؛ بلکه همچنین در نظر آنان بدترین مردمان کسانی‌اند که افراد بی‌گناه و کسانی که توان دفاع از خود ندارند را مجازات کنند و مورد ظلم قرار دهند (پیمان پاک، پورعلمداری و پاکدامن، ۱۳۹۴: ۱۳۹).

۳- کودک آزاری جنسی، انواع و مصادیق آن

۳-۱- تعریف کودک آزاری جنسی

منظور از آزار جنسی کودک، وادار کردن کودک به فعالیت‌هایی است که منجر به ارضای جنسی افراد بزرگسال می‌شود (قراچورلو، ۱۳۸۴: ۱۸۳).

در تعریفی دیگر می‌توان گفت: کودک آزاری جنسی یعنی هر نوع تماس و تعامل جنسی با کودک که توسط فرد بزرگسال یا نوجوانی که به سن بلوغ جنسی رسیده است، انجام پذیرد. این تعامل دامنه وسیعی از اعمال جنسی را شامل می‌شود.

۳-۲- انواع کودک آزاری جنسی

کودک آزاری جنسی خود شامل انواع مختلفی از روابط و رفتار می‌شود، از جمله:

۳-۲-۱- دیداری

الف) قراردادن کودکان در معرض فیلم و عکس با محتوای جنسی.

ب) اجبار کودک به نشان دادن اندام‌های جنسی خود به فرد بزرگسال.

ج) مشاهده کودک در حمام و دستشویی توسط دیگران.

د) اجبار کودک به مشاهده روابط جنسی دیگر افراد.

۳-۲-۲- شنیداری

الف) شوخی‌ها و جوک‌های جنسی.

ب) استفاده از الفاظ رکیک.

ج) اجبار کودک به شنیدن صدای رابطه جنسی.

۳-۲-۳- فیزیکی

الف) لمس اندام‌های خصوصی کودک.

ب) انجام انواع دخول.

ج) لمس اندام‌های جنسی بزرگسال توسط کودک.

۳-۲-۴- بهره‌کشی جنسی

الف) ازدواج زود هنگام.

ب) استفاده از کودک در حوزه هرزه‌نگری اینترنتی (پورنوگرافی).

ج) استفاده کردن کودک در فیلم‌ها و مجلات هرزه‌نگر و وادار کردن او به هر نوع عمل فحشا.

کودک آزاری جنسی مسئله‌ای مربوط به قدرت و کنترل است. سوء استفاده کنندگان معمولاً در موقعیت قدرت بالاتری از قربانیان خود هستند. زمانی می‌توان گفت سوء استفاده جنسی از کودکان رخ داده است که شخص بزرگسال یا نوجوانی هرگونه فعالیت جنسی با یک کودک داشته باشد. سوء استفاده جنسی از کودکان زمانی رخ می‌دهد که متجاوز می‌خواهد قدرت و کنترل بر یک کودک داشته باشد و سوء استفاده جنسی راهی است تا این قدرت را کسب کند (انجمن زنان اینویت پاوکتویت کانادا، ۱۳۹۵: ۸).

آزار جنسی کودکان نامرئی‌ترین نوع آزار است؛ به این سبب که طبیعت این رفتار شنیع است و کمتر آشکار می‌شود و به نوعی جزء رقم سیاه یا بخش تاریک بزهکاری علیه اطفال قرار می‌گیرد و عمدتاً از طریق کلینیک‌ها، بیمارستان‌ها، مراجع قضایی یا آژانس‌های مددکاری اجتماعی گزارش می‌شود. در کودک آزاری جنسی؛ کودک درگیر فعالیتی می‌شود که درک درستی از آن ندارد یا به لحاظ رشدی آماده نیست و نمی‌تواند به این کار رضایت دهد و یا اغوا می‌شود و فریب می‌خورد. درگیر شدن کودک در این کار قانون‌ها و تابوهای اجتماعی رانقض می‌کند.

تماس جنسی میان فرد بالغ و کودک که معمولاً با اعمال زور، فریب و اغواکردن قربانی انجام می‌شود، اگر هر دو نابالغ باشند باید به فاصله سنی توجه کرد (۳ تا ۴ سال) ولی در صورت وجود ویژگی‌های زیر، تفاوت سنی تعیین‌کننده

نخواهد بود: الف) تهدید و اجبار. ب) وجود هم زمان چند مهاجم. ج) عدم هماهنگی تکاملی (رشدی) میان آنها. د) ایجاد ترس از طریق اقدام فیزیکی (محمودی قرائی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۵).

۳-۳- مصادیق کودک آزاری جنسی

از آنجایی که آزار جنسی طیف گسترده‌ایی از رفتارها را در بر می‌گیرد اینک به برخی مصادیق آن اشاره می‌کنیم:

الف) تماس فیزیکی با نواحی جنسی. ب) نزدیکی دهانی یا تماس دهانی با نواحی جنسی. ج) استفاده از اشیای نافذ. د) وادار کردن قربانی به انجام رفتارهای جنسی درباره قربانی دیگری. ر) آزارهای جنسی غیر تماسی مثل وادار کردن کودک به عورت نمایی. ز) تشویق و راهنمایی به فحشا. س) فریب کودک دختر و ازدواج با او. ش) ارتباط جنسی با محارم (همان، ۱۳۸۸: ۱۷).

از مصادیق دیگری که در ق م ا نیز ذکر شده است می‌توان: لواط، زنا، تقبیل، قوادی، سوء استفاده جنسی نظیر تهیه تصاویر مستهجن از کودکان را نام برد.

۴- ویژگی‌های اصلی کودک آزاری جنسی

کودک آزاری جنسی، چه به صورت مداوم باشد و یا فقط یک بار صورت گرفته باشد و خواه توسط افراد خانواده و نزدیکان و خواه توسط افراد بیگانه انجام شده باشد، معمولاً دارای پنج شاخصه و ویژگی اصلی است:

۱- کودک، عموماً آن را دوست ندارد.

۲- ارضای جنسی فرد آزار دهنده هدف اصلی آزار است.

۳- در این رابطه یک تفاوت سنی و قدرتی وجود دارد که به‌طور مؤثری رضایت معنادار از رابطه را از بین می‌برد.

۴- فعالیت جنسی معمولاً به صورت پنهانی و همراه با نقشه و توطئه قبلی و اعمال زور از جانب فرد قدرتمند است.

۵ - گاهی اوقات، کودک به جهت نیاز شدید به حمایت فیزیکی یا عاطفی و توجه و وابستگی، خود شخصاً به پذیرش و شروع این رابطه و یا حفظ رابطه جنسی، تمایل نشان می‌دهد (قراچورلو، ۱۳۸۴: ۱۸۴).

۵ - نشانه‌های کودکان که مورد آزار جنسی قرار گرفته اند

کودکانی که مورد آزار جنسی قرار گرفته‌اند ممکن است، نسبت به سوء استفاده رفتارهای متفاوتی را در خانه و یا در مدرسه از خود نشان دهند. کودک ممکن است قادر نباشد و یا بترسد که درخواست کمک کند؛ لذا تغییرات عمده در رفتار کودک مشاهده می‌شود و اغلب نشانه آن است که او دچار مشکلی است و نیاز به کمک دارد. در ادامه تعدادی از نشانه‌های احتمالی، علائم و رفتارهایی که ممکن است یک کودک مورد آزار جنسی از خود نشان دهد را آورده‌ایم. یک یا چند علامت می‌تواند نشانه سوء استفاده جنسی و یا مشکل جدی دیگری باشد که کودک در حال تجربه آن است.

۵-۱- علائم و شاخص های فیزیکی

الف) شکایت از دردهای شکمی که در آن آزمایش‌های پزشکی هیچ علامتی را نشان نمی‌دهد؛ سردرد.

ب) مشکل در راه رفتن و یا نشستن.

ج) وجود بیماری‌های مقاربتی مانند سوزاک، زخم تبخال، کلامیدیا.

د) بارداری.

ر) عفونت‌های مکرر ناحیه جنسی و یا ادراری، درد در ادرارکردن، خون در ادرار.

ز) جراحت در ناحیه جنسی - از جمله پارگی، خونریزی، ترشحات، خراشیدگی و ساییدگی.

۵-۲- نمایش رفتارهای نامناسب با سن کودک

الف) نمایش رفتارهای جنسی.

ب) مالش خود در مناطق تناسلی و استمناء مکرر.

ج) فحشاء (فروش بدن خود برای پول).

د) نقاشی و کاردستی‌های هنری عجیب و غریب یا کارهای هنری غیر منتظره جسمی یا جنسی.

ر) دانش و استفاده از زبان جنسی نامناسب برای سن کودک.

۵-۳- عاطفی

الف) ساکت بودن و گوشه گیری و یا پرخاشگری، تحریک پذیری، ناراحت بودن.

ب) اضطراب و غم و اندوه روحی و روانی شدید.

ج) ترس از تاریکی، ترس از یک بزرگسال یا مکان‌هایی خاص، ترس از جدایی.

د) تمایل و تلاش به خود کشی.

ر) رنجیدن زمانی که هیچ کس او را باور نمی‌کند، به خصوص افراد نزدیکش.

ز) اختلالات خواب جدید مانند عدم تمایل به تنها خوابیدن، کابوس‌های مداوم و خیس کردن رختخواب.

۵-۴- رفتار در مدرسه، خانه یا محیط‌های اجتماعی

الف) تغییرات ناگهانی در رفتار یا عادات مدرسه، خانه یا در میان دوستان و همسالان.

ب) فرار از خانه و یا زود رفتن به مدرسه و مایل نبودن به بازگشتن به خانه بعد از مدرسه و یا در شب.

ج) ترس از وقتی که معاینه پزشکی مورد نیاز باشد.

د) پوشیدن لباس بیشتر برای محافظت از خود.

ر) رفتار خشن نسبت به همسالان یا دیگران.

ز) بیش از حد محافظ بودن نسبت به والد سوء استفاده‌گر (انجمن زنان اینویت پاوکتویت کانادا، ۱۳۹۵:۱۲-۱۴).

۶- پیامدهای کودک آزاری جنسی

تأثیر سوءاستفاده جنسی از کودکان بسیار پیچیده است و عوارض گسترده‌ای دارد. اثرات آن از فردی به فرد دیگر متفاوت است و نتایج زینباری دارد که کودک در طول دوران کودکی و حتی بزرگسالی با آن درگیر است و می‌تواند اثرات کوتاه مدت و یا بلند مدتی داشته باشد «اثرات کوتاه مدت شامل مسائل پزشکی، مشکلات عصبی، شناختی، رفتاری - اجتماعی، احساسی و اختلال روان‌پزشکی می‌شود» (انصاری، ۱۳۹۷:۲۷). مواردی مانند شب ادراری، صدمه به خود، افت تحصیلی، اختلال در تعامل‌های اجتماعی و بروز اشکال در ارتباط برقرار کردن با دیگران، فرار از منزل، افکار خودکشی؛ همچنین «از اثرات بلند مدت می‌توان به

مشکلات مختلف اجتماعی - روانی مانند افسردگی، اضطراب، شکایت جسمانی، اعتیاد به مواد مخدر یا الکل، سوءاستفاده جنسی از کودکان دیگر، رفتارهای پرخطر جنسی، پرهیز از برقراری و ارتباط جنسی بعد از ازدواج، اشکال در تربیت فرزندان، بزهکاری و رفتارهای خشونت بار، اشاره کرد» (خوشابی، ۱۳۸۲: ۱۳۸).

تحقیقات نشان داده است که تأثیر عاطفی سوءاستفاده و آزار، بستگی به سن کودک، ماهیت حملات جنسی، نسبت سوءاستفاده گر، میزان خشونت مورد استفاده توسط متجاوز بستگی دارد و اغلب قربانیانی که مورد سوءاستفاده جنسی طولانی مدت توسط محارم خود بودند آسیب شدیدتری دیده‌اند و نیاز به درمان‌های طولانی مدت دارند.

سوءاستفاده جنسی از کودکان ممکن است سال‌ها بدون برملا شدن ادامه داشته باشد که در این صورت اثرات آن مستمر و طولانی مدت می‌شود و درمان آن سخت‌تر و ناممکن‌تر شود.

۷- آزارگر جنسی کودک

سوءاستفاده‌گر جنسی از کودکان، به‌طور بالقوه می‌تواند هر کسی که با کودک در تماس است، باشد. متجاوزین جنسی به کودک هیچ نشانه خاصی ندارند، می‌تواند مرد یا زن باشد البته اغلب از مردان می‌باشند، در بیشتر موارد سوء استفاده کننده در تماس نزدیکی با کودک است. متجاوزین به کودکان می‌توانند از افراد ثروتمند یا فقیر، تحصیل کرده یا بی سواد باشند، از هر نژادی یا فرقه‌ایی باشند. در تجاوز به محارم افراد نزدیک خویشاوند تعریف شده است. سوء استفاده‌گر اغلب کسی است که خانواده و خود کودک به او اعتماد دارد و یا شاید مورد تحسین آنها باشد. می‌تواند پدر، پدر خوانده، برادر، عمو یا دایی، پسرعمو، خواهر یا مادر و... باشد، در صورتی که فعالیت جنسی بین یک کودک و یک خویشاوند با رابطه خونی باشد؛ به آن تجاوز محارم می‌گویند. و یا کسانی که کودک با آنها ارتباط دارد؛ مانند معلم، پرستار بچه، سرپرست خوابگاه یا دوست خانوادگی و دیگر افراد باشد(انجمن زنان اینویت پاوکتویت کانادا، ۱۹۹۵: ۱۹).

۸ - عوامل زمینه ساز کودک آزاری جنسی

عوامل متعددی موجب به وجود آمدن کودک آزاری جنسی است که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف) مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی.

ب) ویژگی‌های شخصیتی خود کودک.

ج) فقدان مهارت‌های آموزشی و تربیتی.

د) سابقه طلاق یا ازدواج یکی از والدین یا فوت یکی از والدین.

ر) پایین بودن سن والدین یا پایین بودن تحصیلات آنها.

ز) مشکلات خانوادگی مثل روابط ناسالم و پرتنش والدین، عدم مهارت فرزند پروری، اشتغال مادر در بیرون از خانه.

س) پایین بودن از نظر سطح اجتماعی و اقتصادی خانواده.

ش) پرجمعیت بودن خانواده.

ص) اعتیاد.

ض) ناکارآمدی والدین در رفتار و اعمال نامناسب با کودکانشان.

ط) روابط اجتماعی محدود یا انزوای اجتماعی خانواده.

ظ) وجود تعارض فراوان و ارتباطات نامنسجم اعضای خانواده (انصاری، ۱۳۹۷: ۲۶).

۹- مطالعه تطبیقی حقوق ایران و حقوق بین الملل در مورد کودک آزاری جنسی

۹-۱- کودک آزاری جنسی از منظر حقوق ایران

پس از تعریف کودک آزاری و انواع آن و بحث پیرامون کودک آزاری جنسی، در این بخش این مبحث را از منظر حقوق ایران بررسی کرده‌ایم «در حقوق ایران، در قوانین و در قانون مدنی مصوب سال (۱۳۰۴)، تنها طفل را تعریف کرده است: «طفل کسی است که کمتر از ۱۸ سال داشته باشد» اما اصلاحاتی در قوانین بعد از انقلاب داده شد و به عنوان یک اصل کلی چه در قلمرو بزهکاری و چه در عرصه بزه دیده گی اطفال را در پسران ۱۵ سال قمری و در دختران ۹ سال قمری تعریف می‌کند. اما در ایران چه قبل از انقلاب و چه بعد از آن در قوانین کیفری نه تنها تعریفی از کودک آزاری ارائه نداده است بلکه هیچ وقت در صدد احصای کامل جرائمی که ممکن است نسبت به اطفال واقع شود نیز برنیامده است» (شمشیری، ۱۳۹۹: ۲۵). بنابراین وقتی قانونی راجع به کودک آزاری نداریم به طریق اولی قانونی در مورد کودک آزاری جنسی هم یافت نمی‌شود؛ زیرا خود کودک آزاری جنسی یکی از انواع کودک آزاری است. ابتدا باید خود کودک آزاری مورد بحث قانون باشد تا به انواع آن نیز برسیم.

۹-۱-۱- قوانین حمایتی از کودکان در ایران

از جمله قوانینی که به حمایت از کودکان در ایران پرداخته است می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف) قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بد سرپرست مصوب سال (۱۳۵۳).

ب) تبصره (۱) ماده ۳ قانون مبارزه با قاچاق انسان مصوب سال (۱۳۸۳)؛ که به قاچاق افراد کمتر از ۱۸ سال و مجازات آن پرداخته است.

ج) ماده (۱۲) قانون جامع کنترل و مبارزه با دخانیات مصوب سال (۱۳۸۵) با اصلاحات بعدی آن که مربوط به فروش و عرضه مواد دخانی به افراد زیر ۱۸ سال و مجازات آن پرداخته است.

د) قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب سال (۱۳۹۲) که قانون سال (۱۳۵۳) را نسخ کرد اما همچنان به‌طور صریح به قانونی در مورد کودک آزاری نرسیده‌ایم «تا آن که در آذر ماه سال (۱۳۸۱) تحت تأثیر یافته‌های روان‌شناختی، جرم‌شناختی و جامعه‌شناختی در زمینه حمایت از کودکان و کاهش پیشگیری از کودک آزاری، قانونی با عنوان قانون حمایت از کودکان و نوجوانان به تصویب نمایندگان مجلس شورای اسلامی رسید. این قانون از این جهت که برای اولین بار اصطلاح «کودک آزاری» را وارد ادبیات حقوق‌کیفری ایران کرد و برای اولین بار به تعریف و ذکر مصادیقش اقدام نمود بسیار حائز اهمیت می‌باشد» (شمشیری، ۱۳۹۹: ۲۶).

ر) قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب سال (۱۳۸۱) که از ماده ۹ ماده تشکیل شده است. در ماده (۱) آن کلیه اشخاصی که به ۱۸ سال تمام شمسوی نرسند را مشمول حمایت از این قانون می‌داند و در ماده (۲) هر نوع آزار و اذیت کودکان و نوجوانان را ممنوع کرده است. در ماده‌های (۳ و ۴) به مصادیق کودک آزاری و مجازات آن پرداخته است. در ادامه در ماده (۵) مقرر داشته است: «کودک آزاری از جرائم عمومی بوده و احتیاج به شکایت شاکی خصوصی ندارد».

در این قانون، قانونگذار هم به تعریف کودک آزاری و هم ذکر مصادیق آن اقدام کرده است که گام بسیار مهمی در زمینه پیشگیری کیفری از کودک آزاری محسوب می‌شود؛ اما همچنان قانونگذار با آن که مصادیق کودک آزاری را در این قانون عنوان کرده است ولی به صراحت راجع به کودک آزاری جنسی حرفی نزده است به‌رغم آن که کودک آزاری جنسی وجود دارد و شیوع پیدا کرده است. تنها در ماده (۳) از کودک آزاری جنسی با هدف اقتصادی نام برده است یا کودک آزاری جنسی منجر به صدمه جسمی یا روانی گردد که از مصادیق کودک آزاری جسمی و یا روانی ماده (۴) این قانون خواهد بود.

به طور صریح قانون مستقیم راجع به کودک آزاری جنسی نپرداخته است. منتهی مواردی از «مصادیق کودک آزاری جنسی در ق م ا مصوب سال (۱۳۷۰) دیده می‌شود، مانند: لواط (ماده ۱۱۲ و ۱۱۳)، زنا (تبصره ماده ۸۳)، سوء استفاده جنسی؛ نظیر تهیه تصویر مستهجن از کودکان (ماده ۶۴۰)، تشویق و راهنمایی به فحشا (ماده ۶۳۹ و بند ۳ ماده ۶۴۰)، فریب کودک دختر و ازدواج با او (ماده ۶۴۹)» (طارمی، ۱۳۸۹، ش ۲۷۸). که این قانون با تصویب ق م ا مصوب سال (۱۳۹۲) نسخ گردید.

ز) قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب سال (۱۳۹۹). پس از تصویب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان در سال (۱۳۸۱)؛ اردیبهشت سال (۱۳۸۸) بود که لایحه حمایت از اطفال و نوجوانان برای اولین بار از قوه قضائیه تحت ریاست هاشمی شاهرودی به دولت رفت تا به مجلس شورای اسلامی ارسال شود. تبدیل این لایحه به قانون بیش از یک دهه طول کشید و سرانجام در ۱۹ خرداد سال (۱۳۹۹) پس از یازده سال با تأیید شورای نگهبان به قانون تبدیل گردید. در قانون اخیر حمایت از اطفال و نوجوانان بسیاری از اعمال مرتبط با کودک آزاری که در کشورهای صاحب سبک در حمایت از حقوق کودکان جرم است؛ جرم انگاری شده است. جلوگیری از تحصیل کودک و حتی زمینه‌سازی برای ترک تحصیل کودک، ایجاد هرگونه صدمه و آزار جنسی یا جسمی چه عامدانه چه غیر عامدانه و حتی برقراری ارتباط با طفل یا نوجوان از طریق فضای مجازی به قصد آزار و سوء- استفاده جنسی، هرگونه معامله، قاچاق و خرید و فروش کودک، هرگونه بهره‌کشی اقتصادی، فروش هرگونه مواد دخانی و مهمتر از همه گزارش نکردن موارد کودک آزاری از مواردی است که توسط قانون جرم انگاری و برای آن مجازات تعیین شده است.

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۲۳ اردیبهشت (۱۳۹۹) شامل سه فصل و مشتمل بر ۵۱ ماده و ۱۵ تبصره می‌باشد که عبارت است از:

فصل اول: کلیات که شامل ۳ ماده است. در این فصل اصطلاحات مربوط به این قانون را توضیح می‌دهد و مصادیقی که وجود آنها باعث مداخله و حمایت قانونی از کودکان و نوجوانان می‌شود را مشخص کرده است.

فصل دوم: تشکیلات که ماده ۴ تا ۶ را شامل می‌شود.

فصل سوم: جرائم و مجازات‌ها که از ماده ۷ شروع و تا ماده ۵۱ ادامه می‌یابد.

در این قانون کودک آزاری جنسی مد نظر قرار گرفته است و جرم انگاری شده است و برای آن مجازات تعیین گردیده است. در این قسمت به مواد قانونی مربوط به آزار جنسی و مجازات آن پرداخته‌ایم:

الف) در ماده (۱) که مربوط به کلیات می‌باشد بخشی از اصطلاحات آن مربوط به آزار جنسی است مانند تعریف لغاتی نظیر فحشاء، مبتذل، مستهجن، هرزه نگاری

* در ماده (۹) قسمت (ث) مقرر می‌دارد: «آزار جنسی ناشی از بی توجهی و سهل انگاری شدید و مستمر حسب مورد به یکی از مجازات‌های درجه هشت ق.م.ا».

ب) در ماده (۱۰) نیز مقرر دارد: «هرکس نسبت به طفل یا نوجوان مرتکب آزار یا سوءاستفاده جنسی شود، در صورتی که مشمول مجازات حد نباشد با در نظر گرفتن شرایطی مانند وضعیت بزه دیده، شرایط مرتکب و آثار جرم، به ترتیب زیر مجازات می‌شود:

۱- آزار جنسی تماسی توسط محارم یا با عنف به مجازات حبس درجه پنج ق.م.ا.

۲- سایر آزارهای جنسی تماسی به مجازات حبس درجه شش ق.م.ا.

۳- آزار جنسی غیر تماسی توسط محارم یا با عنف به یکی از مجازات‌های درجه هفت ق.م.ا.

۴- سایر آزارهای جنسی غیر تماسی به یکی از مجازات‌های درجه هشت ق.م.ا.

۵- بهره‌کشی جنسی از طفل یا نوجوان از طریق عرضه، در اختیارگرفتن، وادار کردن یا اجبر کردن برای هرزه‌نگاری یا سوءاستفاده جنسی به مجازات حبس درجه پنج ق.م.ا.

۶- در دسترس قراردادن یا ارائه محتوا یا اثر مستهجن یا مبتذل به طفل یا نوجوان، به یک یا چند مجازات درجه هشت ق.م.ا.

۷- استفاده از طفل و نوجوان برای تهیه، تولید، توزیع، تکثیر، نمایش، فروش و نگهداری آثار سمعی و بصری مستهجن یا مبتذل، حسب مورد به میانگین حداقل و حداکثر تا حداکثر مجازات مقرر در ق.م.ا.

۸- واردات، صادرات، تکثیر، انتشار، عرضه، معامله یا بارگذاری محتوا یا اثر مستهجن یا مبتذل که در آنها از اطفال و نوجوانان بهره‌گیری شده و یا حمل و نگهداری آنها به یکی از مجازات‌های درجه شش ق.م.ا.

۹- برقراری ارتباط با طفل و نوجوان در فضای مجازی به‌منظور هرگونه آزار جنسی یا ارتباط جنسی نامشروع به یکی از مجازات‌های درجه شش ق.م.ا.

در ماده (۱۱) هم در بخشی از آن عنوان کرده است که اگر معامله طفل یا نوجوان با هدف فحشاء و هرزه‌نگاری باشد «...، مرتکب به مجازات حبس درجه چهار ق.م.ا محکوم می‌شود».

برای روشن شدن مجازات‌هایی که در مواد فوق آمده؛ مجازات‌های درجه ۴ تا درجه ۸ را توضیح می‌دهیم:

مجازات‌های تعزیری، مجازات‌هایی است که مشمول عنوان حد یا دیه نمی‌شود و به موجب قانون در موارد ارتکاب محرمات شرعی یا نقض مقررات حکومتی تعیین و اعمال می‌گردد؛ که شامل ۸ درجه است و در این قسمت مجازات درجه ۴ تا ۸ که مد نظر ماست را بیان می‌کنیم.

مجازات درجه ۴

- حبس بیش از پنج تا ده سال.
- جزای نقدی بیش از یکصد و هشتاد میلیون (۱۸۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تا سیصد و شصت میلیون (۳۶۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال.
- انفصال دائم از خدمات دولتی و عمومی.

مجازات درجه ۵

- حبس بیش از دو تا پنج سال.
- جزای نقدی بیش از هشتاد میلیون (۸۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تا یکصد و هشتاد میلیون (۱۸۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال.
- محرومیت از حقوق اجتماعی بیش از پنج تا پانزده سال.
- ممنوعیت دائم از یک یا چند فعالیت شغلی یا اجتماعی برای اشخاص حقوقی.

- ممنوعیت دائم از دعوت عمومی برای افزایش سرمایه برای اشخاص حقوقی.

مجازات درجه ۶

- حبس بیش از شش ماه تا دو سال.

- جزای نقدی بیش از بیست میلیون (۲۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تا هشتاد میلیون (۸۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال.

- شلاق از سی و یک تا هفتاد و چهار ضربه و تا نود ضربه در جرائم منافی عفت.

- محرومیت از حقوق اجتماعی بیش از شش ماه تا پنج سال.

- انتشار حکم قطعی در رسانه‌ها.

- ممنوعیت از یک یا چند فعالیت شغلی یا اجتماعی برای اشخاص حقوقی حداکثر تا مدت پنج سال.

- ممنوعیت از اصدار برخی از اسناد تجاری توسط اشخاص حقوقی حداکثر تا مدت پنج سال.

مجازات درجه ۷

- حبس از نود و یک روز تا شش ماه.

- جزای نقدی بیش از ده میلیون (۱۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تا بیست میلیون (۲۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال.

- شلاق از یازده تا سی ضربه.

- محرومیت از حقوق اجتماعی تا شش ماه.

مجازات درجه ۸

- حبس تا سه ماه.

- جزای نقدی تا ده میلیون (۱۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال.

- شلاق تا ده ضربه (غفوری، ۱۳۹۷: ۲۸).

۹-۲- کودک آزاری جنسی از منظر اسناد و حقوق بین الملل

پدیده کودک آزاری به یک معضل و مشکل جهانی تبدیل گشته است؛ به ویژه کودک آزاری جنسی یک پدیده همه گیر شده است، قبح اجتماعی این جرائم، باعث شده که رقم سیاه جرائم جنسی بالا باشد. برای مبارزه با این پدیده شوم نیاز به یک عزم بین المللی می باشد تا با آن مقابله شود؛ خوشبختانه خیراندیشان عالم توان و همت خود را برای مبارزه با این پدیده شوم به کار گرفته اند و البته به توفیق - هایی نیز دست یافته اند. از ثمره های این مذاکرات و هم فکری ها، تدوین و تصویب شماری از اسناد بین المللی و منطقه ای در این باره است. در این قسمت به اسناد و قانون هایی که در این مورد است اشاره می شود :

۹-۲-۱- اسناد و قوانین بین المللی

۱- اعلامیه جهانی حقوق کودک (مصوب ۲۰ نوامبر ۱۹۵۹): از نخستین اسناد مستقل حقوقی برای کودکان جهان است که شامل ده اصل به عنوان حقوق اساسی کودکان می باشد. در این اعلامیه تصریح شده است که کودکان باید دوران کودکی توأم با خوشبختی و آسایش را بگذرانند و از حقوق اجتماعی ویژه ای برخوردار باشند « در ماده (۹) این اعلامیه آمده است: « حمایت از کودکان در برابر بی توجهی، ستم، استثمار و کار که موجب اختلال در امر آموزش، سلامت و رشد آنان می - گردد». توجه به موادی مانند ماده (۹) کافی است که بتوان اذعان کرد خرید و فروش، خود فروشی و هرزه نگاری کودکان با آرمان بانیان و امضا کنندگان آن اعلامیه منافات دارد (نوری، ۱۳۸۶: ۴۵).

۲- مقررات سازمان ملل متحد برای حمایت از نوجوانان محروم از آزادی (مصوب ۱۴ دسامبر ۱۹۹۰) مقرر می دارد: نوجوانان زندانی باید از امنیت و رفاه جسمی، فکری و امکانات بهداشتی برخوردار باشند و از خدمات بهداشتی، آموزشی و فرهنگی بتوانند استفاده کنند.

۳- میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (مصوب ۱۶ دسامبر ۱۹۹۶): این سند به منظور حمایت از اطفال تصویب شده است که ضمن نفی اعمال تبعیض نسبت به کودکان، توجه خاصی به اطفال غیرممیز داشته و در بند ۳ ماده (۱۰) تأکید کرده است که آنان باید در برابر بهره‌کشی اقتصادی و اجتماعی از حمایت ویژه برخوردار باشند و تصریح دارد اجبار ایشان به کارهای خلاف اخلاق، یا کارهایی که برای سلامتشان زیان آور، یا برای حیاتشان مخاطره آمیز و یا مانع رشد طبیعی آنان می‌شود مستحق مجازات است.

۴- مقاله نامه شماره ۱۸۲ بدترین اشکال کار کودک: این مقاله نامه، که ایران نیز در سال (۱۳۸۱) نیز به آن پیوسته است؛ کوششی است برای از بین بردن بدترین گونه‌های کار کودک، به ویژه سوء استفاده از آنان در جنگ، بهره‌کشی جنسی و استثمار.

۵- دومین کنفرانس بین المللی جمعیت و توسعه: این اجلاس از سوی سازمان ملل متحد ۵ تا ۱۳ سپتامبر (۱۹۹۴) در قاهره برگزار گردید. به تأکید بر مسائل کودکان، لزوم تلاش همه جانبه برای بهبود وضعیت بهداشتی، تغذیه، آموزش دختران در مقاطع ابتدایی تا عالی و حرفه‌ای، ممنوعیت قاچاق آنان و استفاده ایشان در فحشاء و هرزه‌نگاری تصریح شده است.

۶- چهارمین کنفرانس زنان: اقدام برای تساوی، توسعه و صلح: از ۴ تا ۱۵ سپتامبر (۱۹۹۵) در پکن برگزار شد، به تدوین قانون‌هایی برای حمایت از امنیت دختران در برابر خشونت در محل کار و حمایت از دختران خردسال در خانواده، از بین بردن همه گونه خشونت، فحشاء و کشتن نوزادان دختر تصریح کرد.

۷- کنگره جهانی مقابله با سوء استفاده جنسی تجاری از کودکان: از ۲۷ جولای تا ۳ آگوست (۱۹۹۶) در استکهلم برگزار شد؛ دستاورد مهم این اجلاس تصویب اعلامیه و نیز برنامه‌ای برای اقدام علیه تمامی اشکال سوء استفاده جنسی تجاری از کودکان بود.

۹- کنوانسیون حقوق کودک: سرانجام این سند الزام آور که مبنایی استوار برای شناسایی و حمایت از حقوق کودک است، این کنوانسیون از مهم‌ترین اسنادی است که در مورد کودکان و در حمایت از آنان در ۲۳ نوامبر (۱۹۸۹) به اتفاق آراء تصویب شد. کنوانسیون حقوق کودک مشتمل بر یک مقدمه و ۵۴ ماده می‌باشد. این کنوانسیون در مواد متعددی از دولت‌های عضو خواسته همه اقدامات لازم را برای مقابله با انتقال غیر قانونی کودکان (ماده ۱۱)، کلیه اشکال خشونت جسمی یا روانی، صدمه یا آزار، بی‌توجهی یا رفتار توأم با سهل‌انگاری، سوء رفتار یا بهره‌کشی، از جمله سوء استفاده جنسی (ماده ۱۹)، بهره‌کشی اقتصادی (ماده ۳۲)، سوء استفاده از کودکان در تولید غیر مجاز و قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان (ماده ۳۳)، انواع سوء استفاده جنسی (ماده ۳۴)، قاچاق کودکان (ماده ۳۵) و به‌طور کلی هر شکل بهره‌کشی که مغایر با هر یک از جنبه‌های رفاه کودک باشد (ماده ۳۶) انجام دهند.

در این کنوانسیون به‌طور خاص به مبحث کودک آزاری جنسی پرداخته است. در ماده (۳۴) به‌طور خاص تعهدات دولت‌ها برای مبارزه با سوء استفاده جنسی از کودکان را بیان می‌کند: «کشورهای عضو متعهد می‌شوند از کودک در برابر کلیه اشکال بهره‌کشی و سوء استفاده جنسی حمایت کنند. بدین منظور، کشورهای عضو به ویژه کلیه اقدامات مقتضی ملی، دو جانبه و چند جانبه را به عمل خواهند آورد تا از موارد زیر جلوگیری شود:

الف) اغوا یا وادار کردن کودک برای پرداختن به هرگونه فعالیت جنسی غیر قانونی.

ب) استفاده استثمارگراییانه از کودکان در فحشاء یا دیگر اعمال غیر جنسی غیر قانونی.

پ) استفاده استثمارگراییانه از کودکان در نمایش‌ها یا مطالب مبتذل (پورنوگرافیک).

فصل مشترک این نصوص، همچنین عموم و اطلاق مواد بسیاری از اسناد بین المللی و منطقه‌ای و اجماع‌های حاصل در بسیاری از کنفرانس‌ها که تأمین منافع کودک و رعایت مصالح‌عالیه او را اصل بنیادین همه تصمیمات و اقدامات درباره کودکان می‌دانند، اقتضا دارد افراد در دوره کودکی که فصل شاذ زیستن و آموختن و پرورش یافتن است، از انواع سوء استفاده جنسی در هر شکل و به هر میزان، مصون و ایمن بمانند (نوری، ۱۳۸۶: ۴۵-۴۷). ایران نیز در اسفند ماه سال (۱۳۷۲) به این کنوانسیون پیوست.

۹-۲-۲- پروتکل الحاقی کنوانسیون حقوق کودک در خصوص فروش، فحشاء و هرزه نگاری کودکان

البته بسیاری از پیمان‌نامه‌های مهم بین المللی دارای اسنادی به نام پروتکل هستند که موضوعات سند اصلی را تشریح می‌کنند، برای کنوانسیون حقوق کودک نیز که جزء پیمان‌نامه‌های مهم است و به امضای بسیاری از کشورها رسیده است؛ دو پروتکل الحاقی تدوین شده است: ۱- درباره بکارگیری کودکان در مناقشات مسلحانه. ۲- درباره خرید و فروش، خودفروشی و هرزه نگاری کودکان.

مجلس شورای اسلامی در جلسه ۱۳۸۶/۵/۹ الحاق دولت ایران به پروتکل مربوط به فروش، فحشاء و هرزه‌نگاری کودکان را تصویب کرده است. این پروتکل دارای مقدمه‌ای (حاوی ۱۱ بند کوتاه و گاه بلند) و ۱۷ ماده است. این پروتکل به این منظور تدوین شده است که کشورهای عضو دستیابی بیشتری به اهداف کنوانسیون حقوق کودک و اجرای مفاد آن به‌ویژه موادی که مربوط به سوء استفاده جنسی است، داشته باشند، موادی مانند: مواد (۱، ۱۱، ۲۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶) که قبلاً بخشی از آن توضیح داده شد کنوانسیون حقوق کودک نگرانی شدید از روند رو به افزایش و قابل توجه قاچاق کودکان با هدف فروش، فحشاء و هرزه‌نگاری آنان و توریسم جنسی که در حال گسترش است دارد؛ بنابراین پروتکل مربوط به فروش، فحشاء و هرزه‌نگاری کودکان را تدوین و الحاق کرد تا از استعمار جنسی کودکان به‌ویژه دختر بچه‌ها جلوگیری و با آن مبارزه کند.

۹-۲-۳- برخی از مفاد پروتکل الحاقی

ماده (۱) مقرر می‌دارد: «کشورهای عضو، فروش، فحشاء و هرزه نگاری کودکان را به گونه‌ای که در این پروتکل پیش‌بینی گردیده است، ممنوع خواهند ساخت».

ماده (۲): «از نظر این پروتکل:

الف) فروش کودکان به هرگونه عمل یا معامله‌ای اطلاق می‌شود که بوسیله آن کودک توسط شخص یا گروهی از اشخاص به منظور سود جویی یا هر منظوری به دیگری انتقال داده شود.

ب) فحشاء کودک به استفاده از کودک در فعالیت‌های جنسی به منظور سود جویی یا هر منظور دیگری اطلاق می‌شود.

پ) هرزه‌نگاری کودک به هرگونه نمایش کودک درگیر در فعالیت‌های واقعی یا مشابه سازی شده آشکار جنسی، با هر وسیله یا هرگونه نمایش اندام جنسی کودک برای اهداف عمدتاً جنسی اطلاق می‌شود».

در این پروتکل موادی برای جرم انگاری و مجازات سوء استفاده جنسی به هر نحوی که باشد پیش‌بینی شده است مانند: ماده (۳، ۴، ۵، ۶ و...) و از کشورهای عضو خواسته تا مجرمان در این قضیه را دستگیر یا استرداد کنند و به کودکان قربانی غرامت داده شود. همچنین به کودکان و خانواده آنان در مورد مسائل جنسی و سوء استفاده‌هایی که ممکن است رخ دهد به مقتضای سن و فهم کودکان و خانواده‌هایشان آموزش لازم داده شود تا از وقوع بیشتر این چنین مسائلی جلوگیری بعمل آید (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۶).

در حال حاضر مسئله کودک آزاری پذیرفته شده است و به آن توجه می‌شود به ویژه کودک آزاری جنسی که رو به افزایش است. مجلس شورای اسلامی ایران نیز با تصویب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب (۱۳۹۹) گام مهمی در

حمایت از کودکان و نوجوانان برداشته است و با پیوستن به پیمان نامه‌های بین المللی در این رابطه موجب ارتقای موقعیت بین المللی کشور نیز شده است.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی کودک آزاری جنسی و مطالعه حقوق ایران و حقوق بین الملل در این رابطه، انجام شده است. با مرور بر تحقیقات و پژوهش‌هایی که در رابطه با کودک آزاری و به ویژه کودک آزاری جنسی انجام شده است به موارد مهمی پی بردیم؛ این که کودکان آینده‌سازان هر کشوری هستند و لایق کودکی شاد همراه با آزادی و امنیت و آسایش هستند، مسائل مهمی چون جنگ، بیماری و فقر و... زندگی کودکان سراسر جهان را تهدید می‌کند، حال اگر با کودک آزاری به هر نحوی نیز همراه باشد نتایج شومی به دنبال دارد، کودک آزاری به ویژه از نوع جنسی آن بر جسم، روح و روان و از همه مهمتر آینده کودکان تأثیرات سوء و منفی می‌گذارد هم کوتاه مدت و هم بلند مدت. تحقیقات نشان داده است کودکانی که در دوره کودکی مورد آزار جنسی قرار گرفته‌اند ممکن است در آینده در سنین بزرگسالی، خود آزارگر کودکان بی‌گناه دیگری باشند.

قوانین تا حدودی از این مسائل پیشگیری می‌کنند. ایران با تصویب قانون حمایت از کودکان در سال (۱۳۹۹) و با جرم شناختن سوءاستفاده جنسی توانسته است تا حدودی به بهتر شدن حقوق کودکان در این باره کمک شایانی کند. کنوانسیون حقوق کودک نیز در سطح بین الملل به حمایت از کودکان پرداخته است.

در مورد کودک آزاری به ویژه سوء استفاده جنسی، پیشگیری اصلی است که با آموزش‌هایی به کودکان می‌توان از آن جلوگیری کرد؛ آموزش‌هایی از قبیل: آموزش حقوق کودکان به آنها، آموزش روش‌های رفتار با کودکان به والدین، آموزش محافظت از خود در برابر انواع سوء استفاده جنسی، آموزش نه گفتن به کودکان در برابر درخواست‌های نامعقول، گزارش انواع کودک آزاری به مراجع ذیربط و اگر این چنین اتفاقاتی برای کودکان افتاد، با حفظ آرامش سعی در

مدیریت این بحران کرده و قضیه را از طریق انتظامی و قضایی پیگیری کرده و برای بهبود حال جسمانی و روانی کودک اقدام نمایید.

کتابنامه

۱. امامی، سید حسن (۱۳۴۳)، حقوق مدنی، انتشارات اسلامی، تهران.
۲. انجمن زنان اینویت پاوکتوتیت کانادا (۱۳۹۵)، سکوت در برابر کودک آزاری جنسی را بشکنیم، ترجمه: کاوه بیورانی، مرکز پژوهش و آموزش‌رهای، تهران.
۳. انصاری، سپیده، (۱۳۹۷) «آگاهی بخشی به والدین و مراقبان کودک از کودک آزاری جنسی و راهبردهای پیشگیرانه و مقابله‌ای»، مجله تعلیم و تربیت استثنایی، شماره ۱۵۳.
۴. بیگلویی، عباس؛ رسول زاده طباطبایی، سید کاظم؛ موسوی، حسن (۱۳۸۰)، کودک آزاری، چاپ اول، انتشارات آوند دانش، تهران.
۵. پاکدامن، شهلا، فائزه پیمان پاک و پریسا پور علمداری، (۱۳۹۴)، «دیدگاه اسلام و پیشوایان دینی در مقابله با کودک آزاری و خشونت علیه کودکان»، مجله معرفت، سال بیست و چهارم، شماره ۲۰۹.
۶. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۹۲)، مفاتیح الحیاة، اسراء، قم.
۷. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۳۶۷)، وسایل الشیعه، ترجمه: افراسیابی، علی، انتشارات اسلامی، تهران.
۸. خوشابی، کتایون (۱۳۸۲)، «گزارش یک مورد سوء استفاده جنسی»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوم، شماره ۷.
۹. خوشابی، کتایون (۱۳۸۷)، کودک آزاری؛ انواع آزار جسمی، جنسی،

- عاطفی و بی توجهی به کودکان، نشر قطره، تهران.
۱۰. زرگریان، سحر و حسن شفیعی (۱۳۹۸)، «مطالعه تطبیقی کودک آزاری و جرائم جنسی از دیدگاه قرآن کریم، حقوق موضوعه و اسناد بین المللی»، مجله مطالعات قرآنی، سال دهم، شماره ۴۰.
۱۱. شامبیاتی، هوشنگ (۱۳۸۴)، بزهکاری اطفال و نوجوانان، چاپ اول، انتشارات مجد، تهران.
۱۲. شمشیری، تورج، (۱۳۹۹)، «بررسی حقوقی کودک آزاری در حقوق ایران و مستندات بین المللی»، مجله پژوهش و مطالعات اسلامی، سال دوم، شماره ۱۵.
۱۳. طارمی، محمدحسین، (۱۳۸۹)، «جرم شناسی فقهی و حقوقی کودک آزاری»، پگاه حوزه، شماره ۲۷۸.
۱۴. عباچی، مریم (۱۳۸۵)، «کودک آزاری»، انجمن ایرانی حقوق جزا و جرم شناسی، شماره ۴.
۱۵. غفوری، احمد (۱۳۹۷)، نکته نویسی قانون مجازات اسلامی، انتشارات اندیشه رشد، تهران.
۱۶. قراچورلو، رزا، (۱۳۸۴)، «بررسی چالش‌های قانونی کودک آزاری جنسی در ایران»، مجله کانون وکلا، شماره ۹۱.
۱۷. قرائی، ثمانه (۱۳۸۸)، «یک آیه و چند نکته/اذیت و آزارکودک از دیدگاه اسلام»، نشریه بشارت، شماره ۷۱.
۱۸. محمودی قرائی، جواد و همکاران (۱۳۸۸)، کودک آزاری و غفلت، نشر قطره، تهران.

۱۹. محمودی قرائی، جواد (۱۳۸۶)، سوء استفاده جنسی از کودکان، چاپ چهارم، نشر قطره، تهران.

۲۰. مدنی، سعید (۱۳۸۱)، کودک آزاری در ایران، چاپ اول، نشر اکنون، تهران.

۲۱. مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۶)، «قانون الحاق پروتکل فروش، فحشاء و هرزه نگاری کودکان کنوانسیون حقوق کودک.

۲۲. نجفی توانا، علی (۱۳۸۸)، نابهنجاری و بزهکاری کودکان و نوجوانان، آموزش و سنجش، تهران.

۲۳. نوری، حسین (۱۴۰۸)، مستدرک الوسایل و مستنبط المسائل، مؤسسه آل البيت لأحياء و التراث، قم.

نوری، سید مسعود (۱۳۸۶)، «پروتکل الحاقی به پیمان نامه حقوق کودک

(درباره فروش، فحشاء و هرزه نگاری کودکان و بررسی الحاق ایران به آن»،

حقوق بشر، جلد ۲، شماره ۱.